

ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ

ВЕСТНИК ОШКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА

BULLETIN OF OSH STATE UNIVERSITY

ISSN: 1694-7452 e-ISSN: 1694-8610

№1/2024, 21-31

МЕДИЦИНА

УДК: 616.017.1+616,9-084

DOI: [10.52754/16948610_2024_1_3](https://doi.org/10.52754/16948610_2024_1_3)

**ОШ ОБЛУСУНДАГЫ БАЛДАРДЫН КЫЗАМЫК ООРУСУНА ЧАЛДЫГУУСУН
ЖАНА АЛДЫН-АЛУУ КӨЙГӨЙЛӨРҮН ТАЛДОО**

**АНАЛИЗ ЗАБОЛЕВАЕМОСТИ И ПРОБЛЕМЫ ПРОФИЛАКТИКИ КОРИ У ДЕТЕЙ
ОШСКОЙ ОБЛАСТИ**

**ANALYSIS OF MORBIDITY AND PROBLEMS OF MEASLES PREVENTION IN CHILDREN
OF THE OSH REGION**

Мырзабекова Айжамал Чикаловна

Мырзабекова Айжамал Чикаловна

Myrzabekova Aijamal Chikalovna

окутуучу, Ош мамлекеттик университети

преподаватель, Ошский государственный университет

Lecturer, Osh State University

aijamalmyrzabekova7@gmail.com

Айтиев Нурсултан Маратович

Айтиев Нурсултан Маратович

Aitiev Nursultan Maratovich

окутуучу, Ош эл аралык медициналык университети

преподаватель, Ошский международный медицинский университет

Lecturer, Osh International Medical University

aitievmedical@gmail.com

ОШ ОБЛУСУНДАГЫ БАЛДАРДЫН КЫЗАМЫК ООРУСУНА ЧАЛДЫГУУСУН ЖАНА АЛДЫН-АЛУУ КӨЙГӨЙЛӨРҮН ТАЛДОО

Аннотация

Бул макалада 2023-жылдагы кызамык оорусунун күчөп таркап кетүүсү, келип чыгуу себептери, эпидемиологиясы, белгилери, дарылоо ыкмалары, алдын-алуу жолдору жана бул ооруга тиешелүү болгон акыркы эсептөөлөр туралуу негизги маалыматтарды талдоо баяндалган. Ар кандай жаштагы балдарда кызамык дартынын клиникалык белгилеринин өзгөчөлүктөрү борбордук нерв системасынын жабыркашы, кабылдоосу көрсөтүлүп, анын клиникалык түзүлүшүнө мүнөздөмө берилген. Кызамык оорусун козгоочу вирускa каршы иммунитеттин калыптануусунун өзгөчөлүктөрү көрсөтүлгөн. Ушул жугуштуу ооруга тиешелүү лабораториялык жана дифференциалдык аныктоо маселелери, кызамык дартын заманбап дарылоо жана атайын алдын-алуу ыкмалары так көрсөтүлгөн. Улуттук жылнааманын чегинде ооруну алдын-алууда вакцина алуу аркылуу эмдөө зарылдыгы белгиленген. Кызамык оорусунун очогунда эпидемияга каршы өткөрүлгөн иш-чараларга, жугуштуу ооруну башынан өткөргөн балдарга диспансердик байкоо (учетто) жүргүзүү талаптары каралган.

Ачкыч сөздөр: вирус, кызамык, балдар, иммунитет, эпидемиолог, инфекцияны көзөмөлдөө, лаборатория, дартка чалдыкандар, оруунун кабылдоосу, эмдөө, статистика.

АНАЛИЗ ЗАБОЛЕВАЕМОСТИ И ПРОБЛЕМЫ ПРОФИЛАКТИКИ КОРИ У ДЕТЕЙ ОШСКОЙ ОБЛАСТИ

Аннотация

В статье изложены основные вопросы, касающиеся этиологии, эпидемиологии, клиники, лечения, профилактики коревой инфекции, с учетом данных последней вспышки этого заболевания в 2023-год. Представлены особенности кори, ее клинического течения у детей в возрастном аспекте, дана характеристика клинических форм заболевания с поражением ЦНС, а также описаны осложнения кори. Показаны особенности формирования иммунитета при кори. Изложены вопросы, касающиеся лабораторный и дифференциальной диагностики данной инфекции, подробно представлены современные подходы к лечению и специфической профилактике кори, подчеркивается необходимость вакцинации в рамках Национального календаря профилактических прививок. Рассмотрены требования к проведению противоэпидемических мероприятий в очаге кори и диспансерному наблюдению за детьми, перенесшими коревую инфекцию.

Ключевые слова: вирус, корь, дети, иммунитет, эпидемиолог, инфекционный контроль, лаборатория, заболеваемость, осложнения, вакцинация, статистика.

ANALYSIS OF MORBIDITY AND PROBLEMS OF MEASLES PREVENTION IN CHILDREN OF THE OSH REGION

Abstract

The paper describes the major issues of the etiology, epidemiology, clinics, treatment, prevention of measles virus infection, by taking into account of the data of the last outbreak of this disease in 2023. It gives the features of measles, its clinical course in children in the aspect of age, and the characteristics of its clinical forms, by involving the central nervous system, and depicts complications of the disease. The specific forms of the development of immunity in measles are shown. The problems associated with the laboratory and differential diagnosis of this infection are accounted; current approaches to the treatment and specific prevention of measles are described in detail: the need for vaccination within the framework of the National Immunization Calendar is underlined. Requirements for antiepidemic measures to be implemented in the focus of measles and for the follow-up of children who have been ill with measles virus infection are considered.

Keywords: virus, measles, children, immunity, epidemiologist, infection control, laboratory, morbidity, complications, vaccination, statistics.

Киришүү

Кызамык дүйнөдөгү эң кеңири жайылган жаш балдардын аба, жогорку дем алуу органдары аркылуу жугуучу вирустук оорулардын бири (Учайкина, Шамшиевой 2016, бб. 80-84). Рубелла «немец кызамыгы» эң биринчи жолу кызамыкты 1740- жылы немец терапевти Ф.Хофман баяндап жазган. 1881-жылы бул оору расмий түрдө нозологиялык формада белгиленип, 1938-жылы Жапон изилдөөчүлөрү инфекциянын табияты вирус экендигин далилдешкен. Табигый шартта кызамык менен жалгыз гана адам баласы ооруйт (Jude Howell, 2023, б.2). 2023-жылы кандайдыр бир себептерден улам эл арасында вакцинадан шектенүү жаралып, профилактикалык эмдөөлөрдү алуудан баш тартуулардын саны жыл сайын көбөйүп, кызамык оорусунун күчөшүнө алып келди. Анын натыйжасында балдар арасында кызамык инфекциясы боюнча эпидемиологиялык кырдаал татаалдашты.

Кызамык оорусунун клиникалык белгилери жана диагностикасы

Инфекциянын булагы: оорулуу адам.

- Жаш өзгөчөлүгү: 1 жаштагы, 6 жаштагы балдар.
- Оорунун козгогучу: РНК- камтыган вирусу (морбилливирустар түрүнө кирет)
- Жугуу жолдору: аба аркылуу (чүчкүрүү, жөтөлүү, сүйлөшүү)
- Кайсы учурда оору жукпайт: кийим кече, буюм, идиш-аяк, кир кол аркылуу
- Оорунун жашыруун мезгили: 6-21-күн.
- Жугуу мезгили: жаз, күз айлары.

Кызамык 3 этап менен өтөт:

Катаралдык этап (3-4-күнгө созулат)

Бүдүрчөлөрдүн чыгуу этабы (4-5-күнгө созулат)

Кара тактардын пайда болуу этабы (2-3 күн)

Айыгуу этабы (6-10 күн)

Оорунун белгилери:

1. Дене табы көтөрүлөт (38-40-градуска чейин).
2. Мурун жана үн бүтөт.
3. Күрсүлдөп жөтөлөт.
4. Көз кызарып, жарыкты карай албай калат.
5. Таңдайда кызыл тактар пайда болот.
6. Моюн бездери чоңоет.
7. Көңүл айнып, уйку бузулуп, тамакка болгон табит жоголот.
8. Денеге кызыл бүдүрчөлөр чыгат (Мазанкова и др 2012. б. 2-3).

Дарылоо жана тамактануу

1. Төшөккө жатуу
2. Бөлмөнү 3-4 маал жууп, желдетүү
3. Көздү кайнатылган жылуу суу же сооданын 2 пайыздуу аралашмасы менен жуу
4. Мүнөздөп тамактануу (диета) сунушталат.

Болот: ширелер(сабиз, алма ширелери), компот, сүт, сүт азыктары (быштак, йогурт, айран)сүт ботко, алма пюреси, банан, суюк тамактар, мал этинен жасалган шорпо.

Болбойт: ачуу, туздуу, ышталган жана аллергия чакыра турган азыктар жумуртка, балык, бал, цитрус жемиштери, малина (Мырзабекова, 2023, б. 9).

Оорунун алдын алуу

- Балдарга кызамыкка каршы эмдөө 2 жолу жүргүзүлөт: 1-жашында жана 6-жашында.
- Эмдөөдөн өткөн балага кызамык жуккан учурда оору жеңил өтүп бала кыйналбайт.
- Убагында эмдөө албагандар жаш курагына карабай эмдөөдөн өтө берсе болот.
- Кызамыкка оорусуна каршы гамма-глобулин (MMR) тирүү вирустук вакцинасы сайылат.
- Адам баласы кызамык менен ооруп жаткан учурда, анын денесинде дартка каршы зат иммундук топтом (антитела + антиген = иммундук топтом) иштелип чыгат да, ал зат адамдын организмде өмүр бою сакталат. Эгерде кызамыктын вирусу организмге кирсе, ал зат вирусту жок кылып, адам эч качан оорубайт. Мындай учурда кызамык дартына каршы пайда болгон иммунитет (кайталап кабыл албастыгы) түбөлүктүү болот.
- Кош бойлуу кезде эмделүүгө болбойт (Урмамбетова, 2023, бб. 85-88).

Кызамык дартын аныктоодо төмөнкүдөй анализдер керектелет:

1. Кандын сывороткасында серологиялык ИФА ыкмасы менен атайын вирус антитела (АТ) класс IgM IgG аныктоо.
2. Баланын кызамыкка чалдыкканын так аныктоодо РТГА ыкмасы менен кандын сывороткасында вирусту табуу анализи тапшырылат.
3. Шилекей жана сийдиктин курамында вирустун бар болуусун аныктоо.
4. Оорунун татаалдашканы билинсе ички органдарынын УЗИси
5. Ооз, мурун көндөйлөрүндөгү ак тактардын мазогу – РНК вирусун изилдөө.
6. Кызамык РНК вирусун аныктоодо генетикалык анализ ПЦР ыкмасы вирустун ар кандай штамм геномун аныктоо анын келип чыгуу, жугуу жолдорун аныктайт. (Юминова и Зверев, 2022, б.1).

Кызамык жугуштуу дартынын таркалышына талдоо жүргүзгөндө: күзүндө окуу башталганда мектеп окуучуларынын арасында оорунун саны башкаларга салыштырганда эки, үч эсе жогору болуп, андан кийин бала бакчаларда оорунун саны өскөнү байкалган. Демек, кызамык оорусу бардык жаштагы адамдарда бирдей болбойт, жашы канчалык чоңураак болсо ошончолук сейрек 0.5-2% кездешет. Бул дартка 5-6 жаштагы балдардын 75%, ал эми мектеп жашындагы балдардын 20-25% дуушарланышат. 6 айга чейинки балдарда кызамык оорусу кездешпейт, себеби баланын канына эненин канынан тубаса кызамыкка каршы иммунитет өтүп, ал баланын канында 6 айга дейре сакталат. Демек, кызамык оорусунун таркалышында ар бир адамдын жекече иммунитетти эмес, көпчүлүк калктын иммунитетти чечичүү ролду ойнойт. Эгерде элдин 90 – 93% иммунитет болгон учурда кызамык кенири таркай албайт. Ал эми иммунитетти бар адамдардын саны 45 -50% төмөндөй түшсө, кызамык кадимкидей кулач жайып таркап кетет. Бул дарт белгилүү бир мөөнөттөн кийин шаарларда 1.5 – 2 жылдан кийин, себеби шаарда адамдардын саны көп болгондуктан вирустун тез таралышына көмөк болот, айылдарда 2-3 жылдардан кийин кайталанып турат, себеби элдин саны алардын бири бири менен катнашуусу кыштакта азыраак болгондуктан. Мурда оорубагандарды бүт кучагына алып, калк арасында иммунитет 95 -98% ке жетип, ооруй турган киши дээрлик калбаганда

кызамык оорусу токтойт да, дагы 2 – 3 жылдан кийин иммунитетти жоктор эмдөөдөн баш тарткандардын, жаны төрөлгөндөрдүн эсебинен өлчөмдүү деңгээлге жеткенде эл арасында кызамык оорусу күчөп таркай баштайт. Мына ошентип кайра кызамык оорусу башталат жана ушул сыяктуу болуп кайталана берет. Бул дарт иммунитетти жок (эмдөө албагандар), ооруй элек жаны төрөлгөн балдарды 12 – 18 айда толук кучагына алат.

Кызамык оорусу кош бойлуу аялдардын арасында мурда эмдөөдөн өтпөгөн, бул дартка чалдыкпаган аялдарда да кездешет. Аял кош бойлуу кезинде бул дарттын вирусун жугузуп алса, ымыркайлардын тубаса кызамык оорусу пайда болот. Кызамык вирусу энесинин курсагында өнүгүп келе жаткан түйүлдүктүн бардык ички жана тышкы дене мүчөлөрүнө таасир кылат да ар кандай татаалдашууга жана тубаса кемтик оорулардын пайда болушуна шарт түзөт. Бул түйүлдүктүн төрөлгөнгө чейинки өлүмүнө (феталдык өлүмү), мөөнөтүнөн мурда төрөлүшүнө, дүлөйлүккө, көздүн тубаса ооруларына (катаракта, глаукома, ретинопатия жана микрофтальмия), тубаса жүрөк ооруларына (порок оорусу), тубаса боордун чоңоюшуна, ымыркайдын жатындын ичиндеги осүшүнүн кечендешине, баланын баш сөөгүнүн кичине болуп төрөлүшүнө (микроцефалия), баланын өсүп-өнүгүүсүнүн кечендешине, сөөк-муундардын түзүлүшүнүн өзгөрүшүнө, тубаса кант диабетине, нейродегенеративдик (аутизм, панэнцефалит) ооруга алып келет.

Оорунун кабылдоосунун натыйжасында кулак (ириңдүү отит, дүлөй), мурун көңдөйчөлөрү (ринит), өпкө (пневмония), баш мээ кабыкчалары (менингоэнцефалит), эпилепсиялык талма, сокур оорулары келип чыгат. Кызамык көбүнчө иммунитетти начар, итий, гипотрофия (арык) туберкулез, кызыл жүгүрүк оорулары менен жабыркаган балдардын арасында оор өтөт. Эгерде кызамыктын вирусун башка бактериялар, вирустар кошулса, бул өлүмгө алып келиши мүмкүн. (Асатрян и др, 2020, бб.20-30)

Макаланын темасынын актуалдуулугу: Белгилеп кетсек бүткүл дүйнөлүк саламаттыкты сактоо уюмунун (ВОЗ) жана ЮНИСЕФ тин маалыматы боюнча Орто Азия өлкөлөрүнүн арасында кызамык дартына чалдыккан жаш балдардын саны боюнча биринчи орунда Казакстан 13254 адам (100000 калкка 69000 адам туура келет), экинчи орунда **Кыргызстан 3811 адам** (100000 калкка 58000 адам туура келет) турат (Муминова, 2023, б. 2).

Кыргыз Республикасынын Саламаттык сактоо министрлиги Улуу Британия, Австрия, Түркия, Сербия, Армения, Тажикстан, Россия Федерациясы, Казакстан сыяктуу Дүйнөлүк саламаттыкты сактоо уюмунун Европалык регионунун 17 ден ашык өлкөлөрүндө кызамык оорусунун көбөйүшүн эске алуу менен, өз убагындагы кызамыкка каршы эмдөөнүн маанилүүлүгүн эскертет (Макембаева, 2021, бб. 99-105).

Кызамык оорусунун келип чыгуу себептерин, заманбап дарылоону, лабораториялык ыкмаларды, балдардын жаш курагына жараша кызамык дартынын клиникалык белгилеринин өзгөчөлүктөрүн жаш ата-энелерге, мигранттарга, кош бойлуу аялдарга түшүндүрүү. Демек, кызамык дартына 1 жаштан 4 жашка чейинки жаш балдар эле чалдыкбастан, чон адамдардын арасында, мурда эмдөөдөн өтпөгөн жана бул ооруга чалдыкпаган кишилерде кездешүүчү жугуштуу оору болуп эсептелет (көбүнчө 20 жаштан жогору). Кызамык оорусунун көбөйүп, кыска убакытта таркап, кабылдап кетүүсү жаш балдардын өлүмүнө алып келет. Улуттук жылнааманын чегинде көрсөтүлгөн атайын алдын-алууда кызамык оорусуна каршы тирүү вирус вакцинасын саюу аркылуу эмдөө зарылдыгын калк арасына кеңири жеткирүү макаланын темасынын актуалдуулугун мүнөздөйт.

Издөөнүн максаты: Кыргыз Республикасынын Ош облусу боюнча 2023-жылы кызамык дартына чалдыккан жаш балдардын санын тактоо, анализдөө, байкоо жүргүзүү жана ооруну алуу алууда жүргүзүлгөн иш-чараларда жаралган көйгөйлөрдү талдоо.

Материалдар жана ыкмалары: Кыргыз Республикасынын Саламаттык сактоо министрлигинин маалыматына ылайык, 2023-жылдын февраль айында Кыргызстанда кызамык оорусуна чалдыккандардын саны 1001 ге жетти. Белгилей кетсек, ооругандардын көбү (81%) кызамыкка каршы эмдөөдөн өткөн эмес. Эмдөөдөн өтпөгөн топтун - 29% тин жаш курагы (6 жана 8 ай) жетишсиз болгондуктан, 8% ти медициналык себептерден, 1,3% ти миграциялык факторлордун таасиринен улам, 10 % ти эмдөө статусу белгисиз, 33% эмдөөдөн баш тартышкан. Ош облусунун калкынын кызамык оорусунун динамикасын жана оорусун карап чыгуу жана талдоо бардык иштин кызыл жиптери болуп саналат. Комплекстүү изилдөөнүн негизинде кызамык оорусунун эпидемиологиялык анализинин озгочолуктору изилденген.

1-таблица. Кыргыз Республикасы боюнча лабораториялык ПЦР ыкмасынын негизинде такталган акыркы жыйынтык.

Кызамык оорусунун Ош облусунда таркалуусу боюнча Ош шаардык ооруларды алдын алуу жана мамлекеттик санитардык-эпидемиологиялык көзөмөлдөө борборунун маалыматтары

Областтардын аталышы	Калктын саны	Оорулуулардын саны	14-жашка чейинки балдар	Интенсивдүү көрсөткүчү	
				жалпы	14-жашка чейинки балдар
г. Бишкек	1057000	68549	4506	6273,5	1431,2
Чуй	963000	6125	988	212,2	326,2
Ысык-Көл	497000	5817	168	1157,7	107,3
Нарын	289600	914	35	323,4	36,4
Талас	267900	2163	81	796,5	97
Джалал-Абад	124100	7581	444	600,3	105,1
Баткен	538500	8672	262	1582,6	159,7
Ош облусу	1361100	4837	183	559,9	37,7
Ош шаары	326200	3862	408	1603,6	380,9
Республика боюнча	6542000	108520	7075	13109,5	2681,5

1-таблицада көрсөтүлгөндөй Кыргыз Республикасы боюнча лабораториялык ПЦР ыкмасынын негизинде кызамык дартына чалдыккан 14 жашка чейинки балдардын санын жыйынтыгы: Бишкек шаары **4506**, Баткен облусу **159.7**, Жалал абад облусу **444**, Чуй облусу **988**, Ысык көл облусу **262**, Ош облусу 183, Ош шаары **408**, Талас облусу 81, Нарын облусу 35 бала. Демек, Бишкек, Ош шаарларында, Чуй, Баткен, Жалал абад жана Ысык көл облустарында ооруга чалдыккан балдардын саны басымдуулук кылат. Мында жогоруда көрсөтүлгөн аймактарда калктын жыш жайгашгандыгы, ата энелердин эмдөөдөн баш тарткандыгы, оору жөнүндө жеткиликтүү маалымат калк арасына жетпей жаткандыгы себеп.

2-таблица. Ош облусунун райондорундагы кызамыктын лабораториялык ПЦР ыкмасынын негизинде такталган жана клиникалык көрсөткүчтөрү.

Райондор	Шашылыш билдирүү түшкөн	Башка диагноз коюлган	изилденүү дө	Диагнозу коюлган	
				Лабораториялык	Клиникалык
Алай	10	1	0	8	1
Араван	81	13	0	52	16
Кара-Суу	535	103	0	222	210
Каракулжа	12	1	0	8	3
Ноокат	160	37	2	80	41
Өзгөн	61	1	1	25	34
Чон-Алай	4	1	0	2	1
Облус боюнча	863	157	3	397	306
%				703	

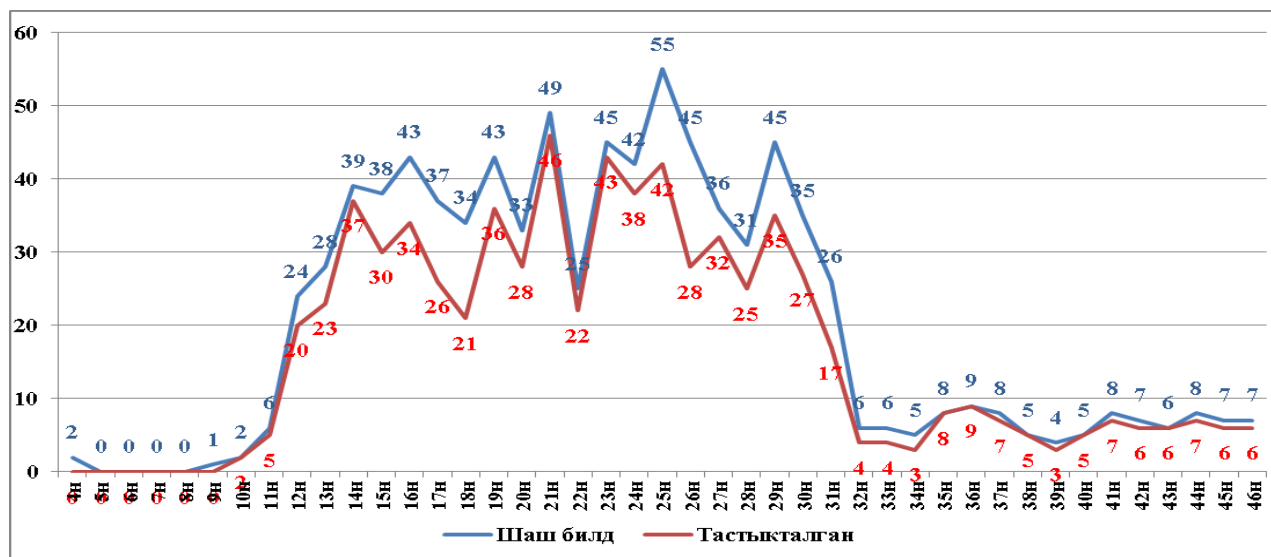
2-таблицада көрсөтүлгөндөй Ош облусу боюнча кызамык дартын лабораториялык ПЦР ыкмасынын негизинде такталган клиникалык көрсөткүчтөрү: Мында, жалпы **863** балага кызамык дартына чалдыккан деп шектелген. Жыйынтыгында лабораториялык ыкма менен **397 (46.0%)** балага, клиникалык жол менен аныктоо менен **306 (35.4%)** балага кызамык дартына чалдыккандыгы туралуу анык диагноз коюлганын, **157 (18.1%)** балага башка диагноз коюлганын, **3 (0.34%)** бала кошумча изилденүүдө болгондугун анализдөөгө болот. Демек, кызамык дартын аныктоодо, туура диагноз коюуда, туура, тез медициналык жардам көрсөтүүдө лабораториялык ПЦР ыкмасынын негизинде жана клиникалык жол менен тастыктоо өтө чон мааниге ээ.

3-таблица. 2023-жылдын 13-ноябрына карата Ош облусунун райондору боюнча кызамык менен ооругандардын жаш курагы боюнча бөлүштүрүлүүсү

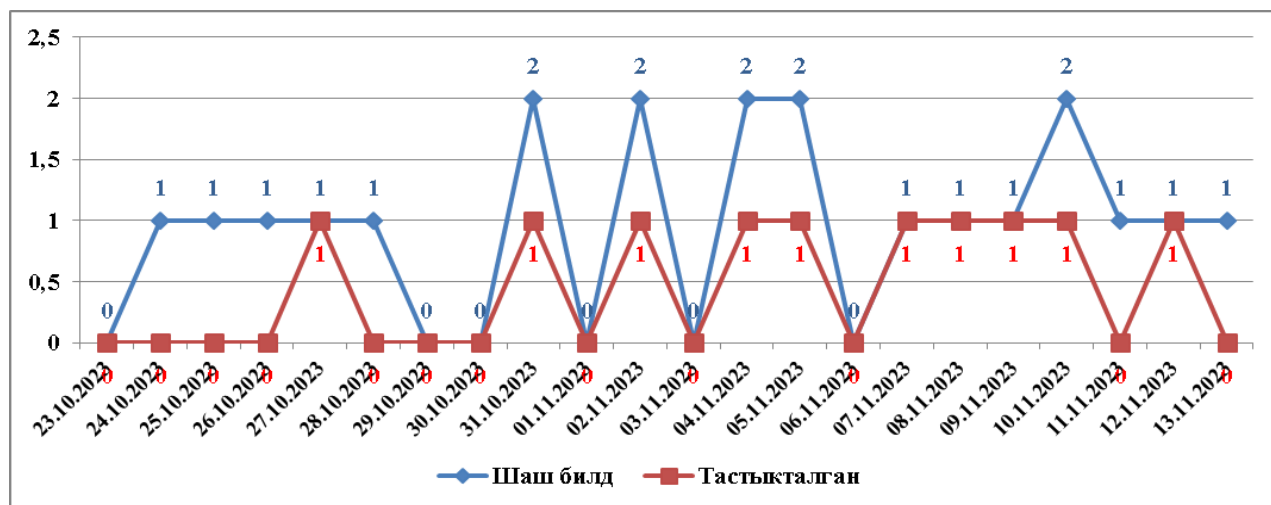
Райондорду н аталышы	Коюлган диагнозу		Жашы								
	Лабораториялык	Клиникалык									
			0-1	1	2	3-4	5-7	8-14	15-19	20-29	30-35
Алай	8	1	4	0	2	2	1	0			
Араван	52	16	29	15	3	6	11	1		2	1
Кара-Суу	222	210	127	63	46	67	57	26	2	25	19
Каракулжа	8	3	4	0	1	2	0	0	1	2	1
Ноокат	80	41	54	26	11	14	11	4			
Өзгөн	25	34	33	10	6	7	1	1			1
Чон-Алай	2	1	0	0	0	1	1	1			
Облус боюнча	397	306	251	114	69	99	82	33	3	29	22
%	703		35,7	16,2	9,8	14,0	11,6	4,6	0,4	4,1	3,1

3-таблицада көрсөтүлгөндөй кызамык дартына чалдыккандардын санын 0-1 жаштан 35

жаш курагы боюнча анализдөөдө, Ош облусу боюнча 703 адам ооруга чалдыккан, 0-1 жашка чейинкилер **251 (35.7%)**, 1-2 жаштагылар **183 (26.0%)**, 3-4 бакча жашындагылар 99 (14.0%), 5-7 мектеп жашындагылар 82 (11.6%), 8-14 жаш 33 (4.6%), 15-19 жаш 3 (0.4%), 20-29 жаш 29 (4.1%), 30-35 жаш 22 (3.1%) тузгөн. Демек кызамык оорусуна чалдыккандардын жаш курагы боюнча жаш балдардын арасында басымдуулук кылат. Өзгөчө белгилеп кетчү нерсе бул 0-1 (1 жашка чейинкилер 251 (35.7%) жаш курагындагылар чалдыкканын көрсөк болот.

1-сүрөт. Кызамык оорусунун жума сайын катталуусунун жыйынтыгы

2-сүрөт. Кызамык оорусунун 21 күн ичинде катталуусу

4 – таблица. Ош облусунун райондорундагы кызамык оорусунун эмдөө статусу боюнча көрсөткүчтөрү

Райондордун аталышы	Жалпы учурлар	Жашы боюнча эмделбеген	Медициналык жактан убактылуу бошотулгандар	Эмдөөдөн баш тарткандар	Эмделгени белгисиз	1д	2д	Мигрант
Алай	9	4	1	1	0	2		1
Араван	68	29	13	12	5	9	1	2
Кара-Суу	432	127	27	117	37	104	20	2
Каракулжа	11	4	1	1	4	0		1

Ноокат	121	54	12	36	2	12	3	1
Өзгөн	59	34	3	12	2	2		2
Чон-Алай	3	0	0	0	0	1	2	
Облус боюнча	703	252	57	179	50	130	26	9
	%	35,8	8,1	25,4	7,1	18,4	3,6	1,2

4-таблицада көрсөтүлгөндөй Ош облусундагы калк арасында кызамык оорусунун эмдоо статусу боюнча корсоткуч. 156 (22,1%) бейтап эмдөө алгандар: анын ичинен 130 бейтап 1 доза КПК (корь, паротит, краснуха), ал эми 26 бейтап эмдөөнүн 2 дозасын алышкан. 547 (77.8%) бейтап эмдөө алган эмес: анын ичинен 252 – эмдөө алууга жашы жете электер, 57 - медициналык жактан убактылуу бошотулгандар, 179 - бейтап эмдөөдөн баш тарткандар жана 50 бейтаптын эмдөө статусу белгисиздер, 9 - бейтап- мигрант.

Демек, кызамык даргына каршы жана ооруну алдын алууда эмделбегендердин саны **368 (52.4%)**, эмдоодон баш тарткандарды саны **179 (25.5)** тузуп басымдуулук кылат. Эмдоо алгандардын арасында карап корсок 1-дозаны **130 (18.4%)** бейтап, 2-дозаны **26 (3.6%)** бейтап алгандыгын байкоого болот. Мында бейтаптар толугу менен эмдоонун 2 - дозасын толугу менен албастан кызамык оорусунун калк арасында тез таркап көбөйүп кетүүсүнө шарт түзүүдө.

5-таблица. Жуктуруу булактары боюнча көрсөткүч

	Жалпы учурлар	Балдардын жугуштуу ооруканасы	Ноокат ТБ	ООАБ КО	ДТБ Кара-суу	Нари ман ТБ	Араван ЦОВ П	д/с	Кызамык менен байланышта болгондор	Белгисиз	сырттан кирген (завозной)
Алай	9	1		1					1	6	
Араван	68			3			4		19	36	
Кара-Суу	432	16	1	21	12	8		33	122	181	3
Каракулжа	11								3	6	
Ноокат	121		17	2					45	35	
Өзгөн	59			3					9	24	3
Чон-Алай	3								1	2	
Облус боюнча	703	17	18	30	12	8	4	33	200	290	6

5-таблицада көрсөтүлгөндөй акыркы учурда кызамык оорусунун Ош облусу боюнча катталуу көрсөткүчү салыштырмалуу туруктуу. Жалпысынан 2023-жылдын 13-октябрына карата кызамык оорусуна шектүү 863 адам катталды, анын ичинен **703** учурга кызамык диагнозу коюлду (лабораториялык ПЦР жактан тастыкталган учур - 397, клиникалык жактан тастыкталган учур - 306). Анын ичинен Алай районунда - 9, Араван районунда - 68, Карасуу районунда - 432, Кара-Кулжа районунда - 11, Ноокат районунда - 121, Өзгөн районунда - 59 жана Чоң-Алай районунда - 3 учур катталды.

Инкубациялык мезгилде катталгандардын ичинен ооруканага жатып жуктургандары - 89 (13,8%), мектепке чейинки мекемелерде – 33 (4.7%), үй-бүлөө жана туугандык байланыштар аркылуу кызамык менен байланышта болгон – 200 (28.5%), сырттан келгендер - 6 (0.85%) жана жугуу булагы аныкталбаганы - 290 (41.3%) учур катталган.

Жалпы 30 стационардык очок катталган (ООАБКО - 14 учур, БЖОС - 18 учур). Азыркы учурда активдүү 1 стационардык очок бар (ООАБКО ОРП болуму 14.10.2023 - 03.11.2023 жж чейин маалыматта). (Таирова, 2023. 1-4 бб)

Изилдөөнүн жыйынтыгынын негизинде берилген сунуштар:

1. 2023-жылы кызамык оорусунун таркап кетүүсү боюнча Ош облусундагы жашаган калктын арасында түшүндүрүү, алдын алуу иш чараларын жүргүзүү.
2. Кызамык дартынын жаш балдардын (1-7 жаш) арасында кездешүүсүн, тез арада күчөп, кенири таркап кетүүсүн, козгоочу вирустун эпидемиологиялык өзгөчөлүгүн, ооруну алдын алуу ыкмаларын сандык-теориялык негизде кароо.
3. Кызамык оорусуна Ош облусунда чалдыккан жаш балдардын санын 2023 -жылда канчалык денгээлде (ай, жума сайын) аныкталганын анализдөө, талдоо.
4. Кызамык оорусуна каршы күрөшүүдө Ош облусунда ата-энелердин, бала бакчадагы, балдар уйундөгү, мектеп-интернаттардагы тарбиячылардын, мугалимдердин, окутуучулардын, дин кызматкерлеринин, өлкөдөгү мигранттардын жана дарыгерлердин арасында жүргүзүлгөн ар кандай түшүндүрүү иш-чараларын тастыктоо.
5. Кызамык дартын жеңүүдө айрыкча жаш ата-энелерди кабардар кылуу, андан сактануу эрежелерин үйрөтүү, эмдөөнүн маанилүүлүгүн эл арасында таркатуу, түшүндүрүү иш-чараларын өткөрүү.
6. Кызамык оорусун алдын- алуу максатында жаш балдарды эмдөө ыкмасы Ош облусу боюнча канчалык денгээлде жүргүзүлгөндүгүн сандык анализдөө.
7. Улуттук календардардагы жашы боюнча пландуу эмдөөлөрдүн пайыздык көрсөткүчтөрүн жыл жыйынтыгы менен 95 пайыздык көрсөткүчтөн жогоруга көтөрүү
8. 1 жаштан 6 жашка чейинки балдардын форма 063-эмдөө баракчаларын ревизия кылып, убагында эмдөөсүн албай калган балдарды тез арада эмдөөдөн өткөрүү.

Корутунду

Ош облусунда 2023-жылы кызамык дартынын көбөйүп, тез арада таркап, күчөп кетүүсүнүн негизги себептери болуп, жаш ата-энелердин эмдөөдөн баш тартышы, адамдардын материк, өлкө арасындагы миграциясы, кош бойлуу мезгилинде аялдардын кызамык вирусун жугузуп алуусу жана ымыркайдын майып болуп төрөлүшү (тубаса кызамык синдрому) эсептелет. Мындай учурда жаш ата-энелерге кызамык оорусун алдын алууда балдарды эмдөөнүн өтө чон маанисин бар экендигин төрөтканаларда, аялдар консультациясында, балдардын ооруканаларында, шаардык эмканаларда, айыл жергесинде (ФАП), ишканаларда, социальдык мекемелерде, окуу жайларда жана мечит, медреселерде дин кызматкерлери менен бирге ар кандай билдирүүлөрдү жарыялоо (санитардык бюллетень, гезит, журнал, үн алгы, сын алгы аркылуу), аймактарды кыдырып, (патронаж) оорунун кабылдап кетүү коркунучун, аны алдын алуу жолдорун түшүндүрүү зарыл. Мигранттар кайсы өлкөдө болбосун убактынча каттоого алынып, жашаган, иштеген жериндеги шаардын эмканаларында, башталгыч мектеп, бала бакча жашындагы балдарга эмдөө жүргүзүлүшү, атайын медициналык милдеттуу камсыздандыруу (ОМС) колдонмосу (программа) тарабынан көзөмөлгө алынып, медициналык жардам көрсөтүлүшү керек. Аэропорттордо, автобекеттерде, чон ишканаларда,

окуу жайларда кызамык даргына каршы эмдөөнүн пайдасын жарыялаган медициналык билдирүүлөрдү, ооруну алдын-алуу ыкмаларын калк арасында түшүндүрүү иш-чараларын өткөрүү зарыл. Кызамык оорусуна каршы күрөшүү ар бир жарандын милдети. Дени сак бала – күчтүү өлкөнүн келечеги.

Колдонулган адабияттар

Алтыбаев К.А., Маткалыков А.С. (2020). Правовое регулирование здравоохранения в Кыргызской Республике: механизмы и реализация. *Вестник Ошского государственного университета*, №1-3, сс. 154-158. EDN: JNLJDB.

Асатрян, М.Н., Колобухина, Л.В., Кружкова, И.С., Ноздрачева, А.В., Семенов, Т.А. (2020). “Корь: эпидемиологические особенности в период элиминации, современные возможности профилактики, диагностики и лечения”. *Значение серологического исследования популяционного иммунитета населения. Методическая рекомендация*. Москва, №74, сс. 1-38.

Мазанков, Л.Н., Нестерина, Л. Ф., Горбунов, С. Г. (2012). “Корь у детей. Россия”. *Российский Вестник перинатологии и педиатрии*, №3. с.1-7.

Макембаева, Ж. И. (2021). “Эпидемиологическая ситуация заболеваемостью корью в Кыргызской Республике”. *Здравоохранение Кыргызстана*, № 2, с.99-105;

<https://doi.org/10.51350/zdravkg2021621399>

Таирова, О. С. (2023). “Кызамык оорусун эпидемиологиялык көзөмөлдөө туралуу жаны маалыматтар”. *Маалымат бюллетени*. Ош.

Урмамбетова, Ж.У. (2023). Кыргызстанда кызамык жана кызылча оорусу көп катталууда. <https://bulak/kg/2023/04/04/> (пайдаланылган күнү: 20.12.2023).

Учайкин, В. Ф., и Шамшиева, О. В. (2021). *Инфекционные болезни у детей. Национальное руководство*. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: ГЭОТАР-Медиа. (Серия “Национальные руководства”).

Юминова, Н. В., Зверев В.В. (2022). Роль лабораторный диагностики кори выполнении программы элиминации кори в РФ. *Информационный бюллетень. Вакцинация. Новости вакцинопрофилактики*. №5 (23).

Howell, Jude. (2023). Rash Rash Syndrome and Congenital. No. 11, pp. 1-8.

<https://ky.mexxs.net/rubella>